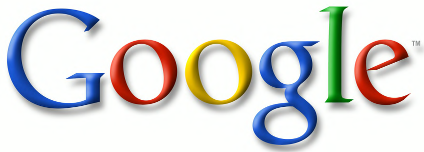
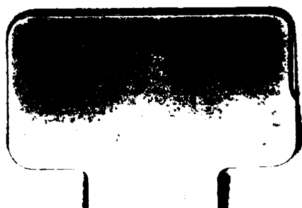

2/-

775

Fortegnelse

over

de paa Pergament trykkede Bøger

i det store Kongelige Bibliothek,

tilligemed

nogle Bidrag til Bibliothekets
nyeste Historie

af

C. Molbech,
Første Bibliothekssecretair ved det store Kongelige Bibliothek, Professor i Literaturhistorien ved Kiøbenhavns Universitet, m. m.

Kiøbenhavn
i Thieles Bogtrykkeri.
1830.

Det er bekiendt nok, at endskiøndt Brugen af Pergamentet til Haandskrifter var betydeligt aftaget, allerede fra den Tid i Middelalderen, da Linnedpapiret kom i Brug, og efter den Tid for en stor Deel indskrænkedes til Bibler, Missaler og Codices af Værdi, eller saadanne, som man vilde pryde med Malerier: benyttedes dog Pergamentet endog efter Bogtrykkerkonstens Opfindelse, som et sieldnere, mere kostbart Material, til derpaa at aftrykke enkelte Exemplarer — en Brug, som har vedligeholdt sig lige indtil vore Dage. Man kan giøre sig adskillige rimelige Slutninger om Anledningen til denne Skik. Ikke allene var det naturligt, da man i Eet og Alt tog Haandskrifterne til Mønster for de tidligste Frembringelser af den nye Konst, og da man endnu i det 15de Aarhundrede til Stoffet for de skiønneste og fortrinligste Codices valgte Pergament: at man da ogsaa faldt paa, at ville give nogle af de ældste trykte Bøger en høiere Værdi, ved at aftrykke dem paa et mere varigt, mere anseeligt, kostbart og til Malning og Miniaturer mere skikket Stof, end Papiret*). Virkelig ere mange af disse gamle Pergamentsbøger, med deres dobbelte Piller og med deres skiønt udmalede og forgyldte Initialer, saa liig Haandskrifter, at det uøvede Øie, naar begge lægges ved Siden af hinanden, ei vil være i Stand til at adskille dem. Var det rimeligt at antage, at man i den nye, hemmelighedsfulde Opfindelses første Dage kunde have tænkt sig det muligt, at udgive de trykte Bibler,

*) "*Membrana* vero primi quoque typographi usi sunt, tum ut libros suos solidiores hoc pacto redderent; tum quoque *ut optimos codices manuscriptos imitarentur.*" Meerman. Orig. typogr. I. p. 7.

Psalterier og Glosebøger, for skrevne Codices, og derved nogenledes at vedligeholde disses Priis: saa havde man en Grund mere til det betydelige Antal af Exemplarer paa Pergament, der maa have existeret af den Guttenberg-Faustiske Presses tidligste Producter i Mainz *). Men uden at give en Formodning Rum, som neppe nogen historisk Erfaring bekræfter, og hvis Realitet (om den havde havt nogen) ei kunde have været af lang Varighed, finde vi det at være et Factum i Bogtrykkerkonstens og Bogvæsenets Historie: at man lige fra Guttenbergs, indtil vore Dage, i de allerfleste europæiske Lande, paa Pergament har aftrykt enkelte Exemplarer af alle Slags Bøger, af meget forskiellig Beskaffenhed og Værdi, men dog især saadanne, som man satte fortrinlig Priis paa; at disse Exemplarer altid have været meget søgte i de fornemste offentlige og private Bibliotheker; og ofte, særdeles i den sildigste Tid, ere betalte med en Priis, som allene Agtelse for det Sieldne i Literaturen, og Attraa efter at besidde det, kunde tilveiebringe.

At Sieldenheden, udvortes Anseelse, ja endog blot Materialet, altid maatte giøre disse Exemplarer kostbare, er begribeligt; men det kunde allene være rige og formuende Bogelskeres særdeles Lyst til at samle dette Slags Bøger, der har givet dem en Pengeværdi, som ofte overgaaer den, gode og fortrinlige Codices besidde **).

---

*) Det er bekiendt, at af de faa, i det ærværdige ældste mainziske Officin trykte Bøger indtil 1462, ere der ligesaa mange, om ikke flere Exemplarer tilovers paa Pergament, end paa Papir; men efter bemeldte Aar blive Exemplarerne paa Pergament meer og mere sieldne. (Jvf. Meermann l. c. p. 8. *Dibdin* bibliograph. Decameron. I. 339-41).

**) Jeg vil blot nævne ganske faa Exempler — men som unegtelig høre til de allerførste Sieldenheder; og fra en Periode (1810-1820) da Priserne paa sieldne Bøger i England havde naaet deres største Høide. Det Guttenbergske Psalterium af 1457 paa Pergament kiøbtes 1816 (paa Mac-Carthys Auction) til det

Denne Kostbarhed har ogsaa foraarsaget, at kun faa private Bogsamlere have været i Stand til at tilveiebringe en betydelig Mængde af Pergaments-Exemplarer; ja, at selv ikke mange offentlige Bibliotheker, hvor dette Slags Bøger helst burde samles og bevares, besidde noget stort Antal deraf. Af Privatmænd har Ingen, saavidt bekiendt er, siden Bogtrykkerkonstens Opfindelse eiet, og Ingen vil maaskee nogen Tid komme til at eie saa stort og saa udvalgt et Antal af disse Sieldenheder, som Grev Mac-Carthy, der i Toulouse, hvor han i 40 Aar opholdt sig, samlede et af de kostbarste private Bibliotheker, Nogen i Frankrige har besiddet, og hvori fandtes ikke mindre end 601 Værker, trykkede paa Pergament, som i Alt udgiorde 825 Bind *).

Man vil allerede, ved at giennemløbe Catalogen over denne udsøgte og kostbare Samling, faae en temmelig fuldstændig Forestilling om, hvor udbredt især i det 15de og 16de Aarhundrede Brugen at trykke paa Pergament har været; og med hvor stor

---

Kongel. Bibl. i Paris for 12,000 Francs. Udgaven af 1459 (sammest.) for 3350 Fr. Livius. Romae 1469 Fol. (det eneste Pergamentsexemplar, som findes) solgtes 1815 i London (af Mr. Edvards) for 903 Pd. Sterl. eller over 21,000 Francs, til Sir M. Sykes. Biblia polyglotta, Ed. Complutensis. 6 Vol. Fol. 1517 paa Pergament (Mac-Carthy) solgt for 16,100 Fr. til Mr. G. Hibbert &c.

*) Catalogue des livres rares & précieux de la bibliotheque de feu M. le Comte de *Mac-Carthy Reagh*. Tome I. II. Paris. De Bure 1815. Hele Samlingen havde under eet været tilbudet Hertugen af Devonshire, som bød 20,000 Pund Sterling for Bibliotheket; men hans Bud blev ikke antaget. Ved offentlig Auction i 1816 udbragtes det til 404,000 Francs, (noget over 16,000 Pund) men hvoraf Arvingerne efter Fradrag af Omkostninger og Afgifter kun erholdt omtrent 12,800 Pund. Henimod, eller over Halvdelen af hele Bibliotheket fandt engelske Kiøbere.

en Luxus i Miniatur- og Guldmalning man i hiin Tid prydede enkelte af slige trykte Codices, der saaledes i det Udvortes fik en endnu fuldkommere Liighed med Haandskrifter *). Men den Mac-Carthyske Samling er dog endnu langt fra at naae Størrelsen og Betydenheden af den, som det kongelige Bibliothek i Paris besidder — ligesaa udmærket ved Rigdom i denne Deel af literariske Skatte og Sieldenheder, som i alle andre. Dette Bibliotheks Samling af Pergaments-Tryk udgiorde 1822, da den berømte Van-Praet udgav sin, med bibliographisk Lærdom rigt udstyrede Fortegnelse over samme (Catalogue des livres imprimés sur Vélin de la Bibliotheque du Roi. Paris. De Bure 1822. 4 Voll. 8.) i Alt 1467 Artikler; men et langt større Antal af Bind. Det hele Antal af Bøger, hvoraf Exemplarer paa Pergament hidtil ere bekiendte, ansætter Hr. Van-Praet til 2700; og han har fundet Leilighed til at beskrive en stor Deel af dem, som endnu fattes i det kongelige franske Bibliothek, i et Supplement til sin Fortegnelse over dette Bibliotheks Pergamentsbøger (Catalogue de Livres imprimès sur Velin, qui se trouvent dans des Bibliotheques, tant publiques que particulières. Paris 1824. 3 Vol. 8.) Hvor overordentlig rig det franske Bibliotheks Samling er, viser sig bedst ved Sammenligning med andre offentlige og private Samlinger. Saaledes angives (hos Van Praet i Fortalen til

*) Saaledes besad Grev Mac-Carthy (T. I. p. 12. No. 66) et Pergaments-Exemplar af den latinske Bibel: Venetiis Nicol. Jenson. 1476. Fol., som ikke allene foran var forsynet med to særskilte Blade, hvis rige Decorationer af Guldmaling paa lasurblaa Grund omgave 7 Miniaturer af den bibelske Historie; men desuden i Bogen selv havde over 60 Blade, prydede med en malet Rand af Blomster og Arabesker, og med et Miniaturmaleri paa hvert Blad. — Ogsaa blandt det Kongel. Bibliotheks Pergamentsexemplarer findes adskillige, der udmærke sig ved dette Slags Prydelse (s. f. Ex. nedenfor No. 10. 18. 32. 47. o. fl.)

det førstnævnte Værk) Antallet af Pergamentsbøger i Bibliotheket St. Genevieve i Paris til 64; i Arsenalsbibliotheket sammesteds til 40; i det Wienske Bibliothek til 50; i det Brittiske Museums til 50; i Hs. Maj. Kong Georg den Tredies Bibliothek til 32; i Vaticanets til 30; i det Magliabechiske i Florenz til 37; i det Dresdenske 63 (hvoriblandt nogle dog kun ere enkelte Blade og Ark; Eberts Gesch. u. Beschr. S. 123–32) i Lord Spencers til 108; Hr. Renouards (Bogtrykker i Paris) 181; Hertugen af Devonshires 27 o. s. v. Af ældre, nu adsplittede Bibliotheker kunne nævnes: det Harleyske (Lord Oxfords) som 1743 besad omtrent 210; Gaignat (1769) 98; Hertugen af Valliere (1783) 167; Pinelli (1789) 77; Grev Golowkin (1798) 47; Chardin (1811) 176; o. s. v.

I vort Fædreland har den næsten over hele Europa almindelige Brug, at trykke paa Pergament, efter al Sandsynlighed enten aldeles været tilsidesat, eller yderst sielden udøvet; da der, saavidt jeg veed, for nærværende Tid ikke kiendes et eneste Pergaments-Exemplar af nogen i Danmark selv trykket Bog. Det kunde synes besynderligt, at der ikke engang af de Ghemenske Udgaver af Lovbøgerne, eller af vore ældste liturgiske Bøger, skulde have existeret noget saadant Exemplar; da man dog i Sverrige finder, men sildigere, en Davids Psalter (Vesterås 1625 8vo.) at være trykt paa Pergament. (Van Praet. B. I. p. 152). Men vore ældste Bøgers Beskaffenhed vidner i det Hele taget om, at den typographiske Konst i Danmark i den hele første Halvdeel af det 16de Aarhundrede, uagtet der ikke trykkedes saa lidet, har staaet paa et meget lavt Trin, hvorfor man ogsaa i denne hele Periode endnu hyppigen lod danske Bøger trykke udenlands (særdeles i Lübeck og Leipzig) men heller ikke af disse kiender jeg meer end et eneste Specimen af Pergamentsexemplarer (No. 54 nedenfor). Saameget mere mærkværdigt er det, at man paa Island, hvorhen

Typographien ved den for sine Landsmænds religiøse Oplysning saa ivrige Biskop Gudbrand Thorlaksen forplantedes i anden Halvdeel af det 16de Aarhundrede, (1575?) *) har trykket paa Pergament. Derved maa man dog slet ikke tænke paa nogen Bog-Luxus i hiint fattige Land, hvor Bogtrykkerkonsten altid er bleven i sin Barndom, og hvor man siden 1584 ikke har trykt noget Værk, der i Størrelse og Betydenhed kunde sættes ved Siden af Biskop Thorlaksens Bibel fra dette Aar. Snarere har man allene eller fornemmelig havt for Øie, at give de Lovbøger eller gudelige Skrifter, som aftryktes paa Pergament, en større Varighed under hyppig Brug.

Da man i Danmark saa lidet, eller aldeles ikke, har kiendt til Pergamentstryk i Landet selv, bliver det end mere forklarligt, at dette Slags literariske Sieldenheder saa godt som slet ikke have fundet Veien til danske Bibliotheker. Ved det Kongelige Bibliotheks Stiftelse og første Anlæg, der i øvrigt skete med Valg og Skiønsomhed, tænktes ikke engang paa Haandskrifter, mindre paa typographiske Sieldenheder. Det samtidige Seefeldske Bibliothek — det tidligste private af Betydenhed i Danmark — kiende vi for lidet til, for at kunne vide, om Eierens Smag har strakt sig til denne Deel af Literaturen; hvilket dog ikke er uden al Sandsynlighed, da denne lærde Adelsmand (for sin Tid en lige saa ivrig Bogelsker og Bogsamler, som Thott i det 18de Aarhundrede) kiøbte bande Haandskrifter og sieldne Bøger, uden at see paa Prisen af det, han fortrinligen ønskede at eie **). I øvrigt havde endnu i det 18de Aarhundredes første Halvdeel den kongelige Bibliothekar, vor lærde og berømte Gram, saa lidt Kiendskab til

*) Cf. *Finni, Johannæi* Hist. eccles. Islandiæ. T. III. p. 372-381.

**) Jvf. om Thott: A. W. Cramers Haus-Chronik. Hamburg 1822. S. 228. Om Seefeld: Werlauffs historiske Efterretninger om det store Kongelige Bibliothek. S. 359. 60. Anm. c.

Incunablers og Pergamentsexemplarers Værdi, at han lod et udmærket Exemplar af den Art af Lactantii Institutiones divinæ (Venetiis.) Adam. 1471 med malede Prydelser, der havde tilhørt Rostgaard, bortsælges for 18 Rdlr. paa Danneskiolds Auction 1732 *).

Den første Bogsamler i Danmark, som, tilligemed Interesse og Kiærlighed for Alt, hvad der var udmærket og værdifuldt i Literaturen, ogsaa sees at have fundet Smag i Pergamentsexemplarer, uden dog med Flid at have anlagt en egen Samling deraf, var Grev Otto Thott, som af det Harleyske Bibliothek har kiøbt endeel saadanne Artikler af Betydenhed, iblandt den store Mængde af de sieldenste og kostbarste Incunabler, hvoraf han ved samme Leilighed blev Eier **). Med hans kostbare og fyrstelige Donation til det

*) Jvf. Catal. Bibl. Rostgaardianæ. p. 4. No. 55. Biblioth. Daneschioldiana. p. 5. No. 139. Efter Van Praets Formening (B. I. 168) det samme Exemplar, som 30 Aar derefter (1764) i Haag solgtes for 120 Gylden; og som nu er i den Huntерske Samling i Glasgow. Til hiin Forsømmelse af Gram har man endnu 45 Aar sildigere et Sidestykke af Møllmann, som Kongelig Bibliothekar (hvilket dog kun var eet af mangfoldige). Paa Klevenfelds Auction solgtes 1777 en Caxton (The Chastysing of Goddes Chyldern. 1489?) for 6 Rdlr. 1 Mark. (Bibl. Klevenfeld. p. 2. No. 10). Denne Bog er 1812 i England betalt med 140 Pund Sterling.

**) Edvard Harley, Greve af Oxford havde samlet det kostbarste Privatbibliothek, som fandtes i England i det 18de Aarhundredes første Halvdeel. Efter hans Død kiøbtes hele Samlingen af Boghandleren Thom. Osborne i London, som 1743 udgav en Catalog derover i 5 Octavbind. Da han ikke kunde finde nogen Kiøber til det Hele, solgte han efterhaanden i sit Magazin de kostbarste og sieldenste Artikler, for en stor Deel til yderst lave Priser; og det er denne Leilighed, Grev Thott allene i Danmark benyttede til at berige sit Bibliothek med en Mængde af de kostbarste typographiske Sieldenheder, som for største Deel ere kiendelige ved det Harleyske Bind: rødt, (sieldnere blaat)

store Kongelige Bibliothek blev dette Eier af 38 Værker i Pergamentsexemplarer (ikke 34, som Van Praet har A. Fort. p. VII.) da han, besynderligt nok, har overseet adskillige tildeels vigtige Artikler i det VIIde Bind af den Thottske Catalog) hvilke endnu udgiøre den største og vigtigste Deel af det, Bibliotheket eier af disse Sieldenheder. At dets Samling heraf ikke er stor, er saameget mindre at undres over, da dets Historie neppe fremviser meer end et Par Exempler paa, at man ved Kiøb har beriget dette Bibliothek (som fornemmelig har Lykken at takke for, hvad det besidder af typographiske Sieldenheder) med noget Pergamentsexemplar. (Til det kongelige franske Bibliothek kiøbtes allene af saadanne Artikler paa Grev Mac-Carthys Auction for 40,000 Francs, foruden andre Bøger og Codicees.)

I den hernæst meddeelte Fortegnelse over det store Kongelige Bibliotheks Pergamentsexemplarer (som jeg tør antage for fuldstændig, uagtet disse Sieldenheder hidtil ei ere samlede; men adsplittede i hele Bibliotheket, i Følge Faget, hvortil Indholdet henviser dem) har jeg indskrænket mig til en kort Angivelse af alle bekiendte Artikler; og kun ved enkelte fundet Anledning til en eller anden bibliographisk Bemærkning. Jeg har, saavidt dette kan være bekiendt, anført Exemplarernes nærmeste Herkomst; og henviist ved enhver Artikel, som findes beskreven hos Van Praet, til dennes ovenanførte Skrifter, af hvilke jeg betegner det første eller Hovedværket (Fortegnelse over det kongel. franske Bibliotheks Pergamentsexemplarer) med A; det andet med B. Bøgerne anfører jeg chronologisk efter Trykkeaaret; de, som mangle dette, omtrent ved den Tid, som de kunne regnes at henhøre til. Efter

Maroquin med Guldrand eller et forgyldt Stempel midt paa begge Pladerne. (jvf. *Dibdins* Bibliogr. Decameron. II. 504.) Den foran i mange Thottske Exemplarer bemærkede Priis i Pd. Sterling og Sh. er Osbornes Catalogpriser.

en uden Tvivl ikke ugrundet Supposition, som ogsaa den nylig nævnte lærde og berømte Bogkiender billiger (Fortalen til B. p. VII) har jeg antaget det første Aar i den Calender, som findes foran i de fleste gamle Breviarier og Bønnebøger (Heures) uden angivet Aarstal, som Bogens Trykkeaar.

---

1. (1459) Guilelmi Durandi Rationale divinorum officiorum. Moguntiae. Johannes Fust & Petrus (Schoiffer) de Gernsheim. 1459. Fol.

[Thott. Catal. p. 28. No. 651. cf. Van Praet A. I. p. 61-67. Forf. opregner 35 Pergamentsexemplarer, hvis Sted man kiender, foruden 7, hvis nærværende Eiere ikke vides, og foruden 3, som det kongelige Bibliothek i Paris eier. Det fortrinligste af disse kostede, i Følge en samtidig Indskrift 18 Ducater allerede 1461. I vore Tider ere Exemplarer solgte for 2700 Fr. (Vallieres Ex. nu i det Wienske Bibliothek) for 101 Pd. St. (Pinellis Ex. nu Lord Spencers) 2100 Francs (M. d'Ourches Ex.; nu Kongen af Spaniens) o. s. v. — Vort Exempl. mangler Fol. 1-9.

2. (1467) Secunda (pars) Secundæ (partis Summæ theologiae) beati Thomae Aquinatis. Moguntiae. Petrus Schoiffer. 1467. Fol.

[Thott. Catal. p. 16. No. 405. Er det Harleyske Exemplar. Catal. 1744. Vol. III. p. 224. No. 5250. cf. Van Praet. A. I. p. 398. Han opregner, foruden det Parisiske, 9 bekiendte Exemplarer.]

3. (1467) Clementis Papæ V. Constitutiones, una cum apparatu Johannis Andreæ. Moguntiæ. Petrus Schoiffer. 1467. Fol.

[Thott. Catal. p. 72. No. 456. Er Harleys Exemplar. Catal. Vol. III. p. 225. No. 3258. cf. Van Praet. A. p. 21. No. 20. Her optælles, foruden det Parisiske, 10 bekiendte Exemplarer; hvoraf Vallieres solgtes for 572 Livres, og gik ind paa Mac-Carthys Auction for 800 Fr.]

4. (1468) Justiniani Institutiones Libri V. cum Glossa. Moguntiae. Petrus Schoiffer. 1468. Fol.

[Af det forrige Gottorpske Bibliothek. jvf. Van Praet. A. p. 65. 66. Han opregner, foruden 2 i Pariser-Bibliotheket, 14 bekiendte Exemplarer, hvoriblandt Lord Spencers, kiøbt efter Card. Lomenie for 1879 Livres, og Mac-Carthys, solgt for 1200 Fr. — de to eneste, som i sildigere Tid ere solgte. Vort Exemplar har han ikke kiendt. Det mangler Fol. 33-40 og 83-90.]

5. (1473) Nova compilatio decretalium Gregorii IX. Papæ, cum glossa Bernardi Papiensis. Moguntiae. Petrus Schoiffer. 1473. Fol.

[Thott. Catal. III. p. 72. No. 1442. Er det ene af Harleys Exemplarer; Catal. III. p. 225. No. 3261; nemlig det sidst anførte, som er uden Miniaturer, men heelt paa Pergament. jvf. Van Praet. A. II. p. 6-9. Han anfører 13 Pergaments-Exemplarer, som ere eller have været bekiendte; deriblandt de to Harleyske; men har overseet det Thottske i Catalogen. Et Sted i *Joannis* Script. Mogunt. II. p. 188, anført af Van Praet, lærer os: at Schoiffer havde endnu 1477 tilbage af sit Oplag 200 Exemplarer paa Papir og 20 paa Pergament.]

6. (1485) Breviarium secundum usum ecclesiæ Augustensis. Erhardus Ratdolt Augustensis, nullis relictis mendis, propriis impensis impressit. Venetiis. (1485 pridie Kal. Maii.) 8vo. (2 Voll.)

[Thott. Catal. p. 243. No. 241. Er Harleys fortræffelige Exemplar af en ogsaa i typographisk Henseende mesterlig udført, og paa det fineste Pergament aftrykt Bog (Vol. IV. p. 784. No. 18382. Van Praet. B. I. p. 135) prydet med minierede og forgyldte Initialer og ziirlige Randlister. Desværre har en Niddings Tyvehaand berøvet det Hovedprydelsen, eller den nederste, brede, og formodentlig skiønneste Deel af Randlisten om Forsiden Fol. 1. Vol. I. hvorved tillige nogle Linier af Texten ere bortskaarne. Der er Rimelighed for, at dette er skeet, siden Bogen kom af Thotts Eie; og det Kongelige Bibliothek fremviser flere lignende Exempler paa en ligesaa nedrig, som forbrydersk Spoliation.]

7. (1486) **Claudii Ptolemæi Cosmographia; latine. Ulmæ. Joh. Reger. 1486. Fol. c. tabb. geographicis pictis.**
[Jvf. Van Praet. B. III. p. 2, hvor han kun omtåler et Exemplar som han tillægger det Dresdenske Bibliothek efter Gercken's Reisen. I. S. 89. Ebert nævner det ikke i sit "Bücherlexikon" II. No. 18,222; men derimod eet i Bibl. Magliabecchiana.]

8. (1488) **La Mer des Histoires. Paris, imprimé par Maitre Pierre le Rouge. 1488. Fol. (2 Voll.)**
[Denne Bog har, fra Bayles Tid af, været holdt for en Oversættelse af *Joh. Columnæ* Mare historiarum ab o. c. ad sancti Galliæ regis Ludovici IX. tempora; hvilket Værk dog aldrig er trykt; heller ikke, saavidt vides, oversat paa Fransk. Beckmann (Literatur der ält. Reisebeschr. II. S. 43-51) har derimod oplyst, at den er en Oversættelse af den latinske Krønike: Rudimentum Noviciorum. Lub. ap. Lucam Brandis. 1475. Fol. hvilket ogsaa udtrykkelig siges i Udgaven af Mer. des histoires. Paris 1536. Fol. Med Beckmanns bibliographiske Beskrivelse stemmer Van Praets (A. T. V. p. 7. 8.) overeens. — Det Kongel. Bibliothek besidder et ikke fuldstændigt Exemplar af begge Dele paa Papir (forhen A. Kalls) og paa stort og fiint Pergament et Ex. af første Deel, hvori Titelbladet og Fol. 249-257 mangle; men hvori alle Træsnit og Indfatninger ere prægtigt og med megen Omhu udmalede. Det er Thotts Ex. (Catal. p. 108. No. 2192) og har tilhørt *"Nic. Jos. Foucault*, Comes Consistorianus" og Harley (T. III. p. 225. No. 3257) hvor Bogen, ligesom i Thotts Catalog Vol. VII er anført under den falske Titel: Les quatre Ages du Monde. Van Praet. (A. Tom. V. p. 13) har urigtigen anseet dette Exemplar for at være Cronica Cronicarum, abregé & mis par figures. Paris 1521. Fol.]

9. (1488) **Missale ecclesiæ Aboensis. Lubecae. Bartholomæus Ghotan. 1488. Fol.**
[Thott. Catal. p. 31. No. 708. (Van Praet. B. I. p. 153. No. 443). Han kiender intet andet Ex. paa Pergament.]

10. (1490) [Horæ ad usum Romanum] "Ces Heures furent acheuees en l'honneur de nostre seigneur Jesucrist & de la glorieuse vierge marie le 20 iour d'aoust 1490, pour Anthoine Verard." &c. 4to.

[Thott. Catal. p. 143. No. 464, hvor dog Trykkeaaret urigtigen er angivet til 1489. Et Pragtstykke, med mange illuminerede Træsnit; og deriblandt alle de store i Texten. Vort Ex. er Grev Wassenaers, anført af Van Praet: B. I. p. 114, og har endnu det der opgivne Catalog-Nummer 778; men Antallet af Miniaturerne, naar de smaa tælles med, er ikke 53, men meget over 100.]

11. (1491) Horæ, secundum usum Romanum. Paris. Phil. Pigouchet." 1491. ("Ces presentes heures a l'usage de Romme furent acheuées le premier iour de mars. L'an de grace 1491 pour Simon Vostre" &c.) 8vo mai.

[Thott. Catal. p. 242. No. 227. Titelbladet mangler i dette Exemplar. Pigouchets Bogtrykker-Mærke findes paa Bagsiden af det sidste Blad. — En forskiellig Udgave hos Phil. Pigouchet af 1ste December 1491, og med Bogtrykkermærket paa Forsiden af første Blad, eier Lord Spencer. (Bibl. Spenc. IV. p. 510. *Van Praet*, B. I. 114.]

12. (1493) Les Chroniques de France (appellées Chroniques de St. Denis). Paris par Jehan Maurand pour Anth. Verard. 1493. Fol. Tome I. & II. (Tome III. mangler.)

[Thott. Catal. p. 115. No. 2341-42. cf. Van Praet. A. Tome V. p. 87-90. No. 107. 108.]

13. (1495) "Breviarium secundum usum Lemovicensis Ecclesiæ (Limoges) impressum in castro Lembvicensi per Jo. Berton." 1495. 8vo. (I 2 Dele. Den 1ste med Sign. a-ff. den anden med Sign. a-cc.)

[Thott. Catal. p. 243 No. 235. hvor Titelen fuldstændigen, som ovenfor, er anført. Den foran noterede Priis er 1 L. 11 sh. 6 d. Saaledes synes vort Ex. at kunne være det, som efter Van Praet (B. I. p. 101. No. 276) findes i Osbornes Catalog over Webbes

Bogsamling 1751. p. 171. No. 5116 til samme Priis. Imidlertid skal dette, efter Van Praet, være et "Breviaire à l'usage de Limoges. Paris 1490" 8vo., som han tillægger Thotts Bibl. efter Catalogen T. VII. p. 243; men en saadan Udgave findes der aldeles ikke; og det synes som Van Praet her af een Bog har giort to. Derimod findes ovenanførte Breviarium Lemovicense (som Van Praet har sammest. under No. 277) i Thotts Catalog med latinsk Titel; uagtet Exempl. nu mangler denne tilligemed det 1ste, udskaarne Blad. Med en temmelig gammel Haand er derimod skrevet foran: Breuiaire a l'usage de Limoges, imprimé par Jehan de Berton au chasteau de Lymoges à l'enseigne de la Vierge l'an 1495. le 21. de Januier.]

14. (Circa 1490-96) La Legende dorée en francois, imprimée à Paris. (Jacobi de Voragine Historia lombardica, traduite par Jean de Vigny) s. anno. 296 Bl. 46 Lin. Fol. (Ender Fol. 246 verso. Col. 2. Lin. 8. hvorefter: Amen; og det øvrige blankt.)

[Thott. Catal. p. 37. No. 837. Er Harleys Ex. (T. III. p. 222. No. 3231; med noteret Priis 10 L. 10 sh. Det kan ikke være den af Van Praet A. Tome V. p. 24. beskrevne Udgave, hós Ant. Verard 1493; da denne kun har 246 Bl. og Bogtrykkerens Navn paa det sidste. Muligen er det en af de andre to, som han nævner, fra A. 1490 og 1496. Ved Slutningen er et Blad udskaaret, som dog neppe har været andet end et Bogen uvedkommende (a fly-leaf). Dette fortræffelige, paa skiønt Pergament og i stor Format aftrykte Exemplar har paa Titelbladet den Paaskrift: Monasterii S. Juliani Turonensis Congregat. S. Mauri 1685.]

15. (Circa 1496) Tristan chevalier de la table ronde, nouvellement imprimé à Paris. 2. Voll Fol. i dobbelte Columner, med en stor Mængde Miniaturer.

[Thott. Catal. p. 101. No. 2063-64. Formodentlig Harleys Exemplar. T. III. p. 222. No. 3233. Det er sammensat af to forskiellige Udgaver. 1ste Bind som er fuldstændigt, har 40 Linier paa Siden, 2 Blade Register, og derpaa Feuillet I-CLXXVII.

Første Side optages af et stort Maleri, og Texten begynder Feuil. I. verso. Af andet Bind, med 43 Linier paa Siden, større i Format og i Skriften (men beskaaret efter 1ste Bind) findes kun Fol. V–CXXXVI. I Følge Van Praet (A. IV. p. 255) kan hverken 1ste eller 2det Bind høre til Verards Udgave af Tristan, circa 1496; da han tillægger denne 46 Linier.]

16. (1497) Horæ ad usum Romanum. Paris 1497. 8vo. (Har Phil. Pigouchets Mærke paa Forsiden af første Blad, og derunder: Ces presentes heures à l'usaige de Romme furent acheuées le 25 iour de Feurier l'an M.CCCC.IIIIX. (sic) & dixsept pour Simon Vostre libraire. &c.) Træsnittene i denne Udg. ere i rig Mængde og udarbeidede med ualmindelig Flid. Exemplaret udmærket smukt, og paa fiint Pergament.

[Thott. Catal. p. 242. No. 228. Synes ei at være den efter Harleys Catal. IV. p. 782. 18364 af Van Praet, B. p. 66. No. 162 anførte Udgave Paris 1497; da i vores den der omtalte Examen conscientiæ af Jean Quentin ikke findes, skiøndt Exemplaret er complet.]

17. (1498) Hore intemerate virginis Marie, secundum usum Romanum — cum pluribus orationibus in gallico & latino. Paris. Thielman Kerner. le 28. Octobre 1498. 8vo. mai.

[Fori Bogen: "Librum hunc ex dono D. *Matth. Schreiberi,* legationi Regis Daniæ in Gallia a concionibus sacris, accepit Parisiis d. 29. Oct. 1768. *Chr. Fr. Temler.*" Catal. Bibl. Temler. 1781. p. 12. No. 10. (kiøbt for 4 Rdlr.) Dibdin (Bibl. Spencer. IV. 514) og Van Praet B. I. p. 66. anføre Lord Spencers Exemplar af en Udgave hos Thielman Kerver af 1498; men med forskiellig Titel og af 26de September; maaskee derfor samme Bog, hvori kun første og sidste Blad ere omtrykte.]

18. (1499) Le Jardin de Plaisance & Fleur de Rhetorique, nouvellement imprimé à Paris. (Antoin. Verard; "imprimé dans l'intervalle du mois d'octobre 1499 & du 17. Septembre 1500." Van Praet.)

[Thott. Catal. p. 101. No. 2061. — cf. Van Praet. B. II. p. 125, hvor denne høist sieldne Udgave, som Bibliotheket ogsaa besidder paa Papir, fuldstændigen beskrives. Vort Pergamentsexemplar er, efter Van Praet, det eneste bekiendte, og er det samme prægtige Exemplar, aftrykt i meget stor Format, og prydet med 50 Miniaturer, som Grev Wassenaer eiede, af hvis Bibliothek en Deel solgtes i Haag 1750. (Catal. partis Biblioth. Com. de Wassenaer. Hag. Com. 1750. 8. p. 59. No. 775). Da den ubekiendte Forfatter (han nævner sig et Sted Fol. 9 l'Infortuné, og noget efter Jourdain), som Van Praet har bemærket, Fol. 22 siger, at have forfattet sit Værk for den franske Konge Carl VIII. og der paa den første Side i Bogen findes et stort Miniaturmaleri, hvorpaa han forestilles at overlevere Kongen Bogen: er vort Exemplar, det eneste hidtil bekiendte paa Pergament, formodentlig ogsaa det oprindelige Dedicationsexemplar.]

19. (1503) Hore beate virginis marie ad usum Sarum. Pro Anthonio Verard. (1503) 4to. Med mange udmalede Billeder.

[Thott. Catal. p. 144. No. 467. Er Harleys Exemplar IV. p. 522. No. 10176, som Van Praet har anført B. I. p. 149. No. 432; men uden at bemærke, at det fandtes hos Thott. Osbornes noterede Priis for denne betydende Sieldenhed er 3 L. 3 sh.]

20. (1504) Heures à l'usage de — (i Endeskriften findes her en malet rød Streg) acheuees le 25. iour de Septembre mil. v. cens & iiii. pour Anthoine Verard. (1504).

[Thott. p. 143. No. 463. Er Harleys Exemplar. IV. p. 779. No. 18334, og i Følge Bibliotheksmærket, klistret paa Bindet: "Ex Bibliotheca *Nicol. Jos. Foucault*, Comitis Consistoriani." Osbornes noterede Priser ere 2 L. 10 sh. og 1 L. 11 sh. 6 d. Van Praet, B. I. p. 116. No. 332, hvor Formaten rigtigere end i Thotts Catalog angives for Octav.]

21. (1506) L'art de faulconerie, & des chiens de chasse, (par Guillaume Tardif.) "Imprimé à Paris ce xvii. iour de Januier L'an 1506. pour Anth. Verard" &c. 60 Fol. 4to.

[Thott. Catal. p. 177. No. 1716. Er ikke den af Van Praet B. I. p. 267 beskrevne Udg. (Paris, par Jehan Trepperel. 8. May 1506) uagtet denne Lærde kun anfører Thotts Exemplar, som dog allerede Catalogen tillægger Ant. Verard, ikke J. Trepperel. Ogsaa Bladenes Antal (hos Van Praet kun 38) viser begge Udgavers Forskiellighed.]

22. (Circa a. 1507) Phébus des deduiz de la chasse des bêtes sauvages & des oiseaux de proie. Paris. Anth. Verard. s. a. ("vers 1507." Van Praet.) 134 Blade Fol.

[Thott. Catal. p. 63. No. 1287. Er Harleys Ex. Bibl. Harl. III. p. 214. No. 3199. cf. Van Praet. B. I. 264. No. 43. Som Forfatter angiver han i Registeret T. III. p. 169. Gaces de La bigne.]

23. (1509) Breviarium secundum usum insignis ecclesiæ Trecensis novissime recognitum, cura antistitis D. Jacobi Raguier. Impressum Trecis opera & impensis Joannis Lecoq. 1509. 8vo.

[Thott. Cat. p. 243. No. 234. Van Praet. A. I. p. 190. No. 276.]

24. (1509) Horæ ad usum Romanum. "Imprimées nouvellement à Paris par Gillet Hardouyn & Germain Hardoyn" &c. (1509) 8vo. med udmalede Træsnit og forgyldte Randlister.

[Thott. Catal. p. 242. No. 229. Van Praet B. I. p. 69. No. 175; samme Officin, samme Aarstal, og samme Endeskrift; dog sees af den her meddeelte Titel, hvor kun Gillet Hardouyn nævnes, at Titelbladet maa være omtrykt.]

25. (1510) Heures à l'usage du Mans. Paris, par Simon Vostre. (1510) 4to.

[Thott. Catal. p. 144. No. 465. Kiøbt i England, og Boghandler-Prisen for i Bogen ansat til 1 L. 1 sh. Van Praet B. I. p. 102. Et Exemplar, kiøbt for 35 Fr., er nu i det kgl. franske Bibliothek.]

26. (1510) Heures à l'usaige de Cleremont, faictes pour Jehan Petit, Libraire a Paris. (1510.) 8vo.

[Thott. Catal. p. 243. No. 231. Er det Harleyske fortrinlige Exemplar. Vol. IV. p. 783. No. 18371. Van Praet B. I. 98. No. 268; hvor han dog, som ved adskillige andre Leiligheder, har forbigaaet at anføre Thotts Catalog.]

27. (1514) Les ruses & cautelles de guerre ("en partie prinses & excerpees de Sexte Jule Frontine, par noble homme Emery de Saincte Rose.") publ. par Remy Rousseau. (Paris 1514) 8vo.

[Thott. Catal. p. 251. No. 470. Van Praet (B. I. p. 288. No. 95) kiender (som det synes) ingen anden Udgave og intet andet Exemplar, end nærværende.]

28. (1515) Heures à l'usaige de Paris, historiées tout au long — nouuellement imprimees pour Nicolas Viuian. (1515. le tiers iour de ianuier.)

[Thott Catal. p. 143. No. 459. Har 64 store og 25 mindre Miniaturer, og rigt malede og forgyldte Randlister. Mangler hos Van Praet; og er ikke af den Harleyske Samling.]

29. (1516) Die ghetijden van onser lieuer vrouwe met vele schoone louen ende oracien. 8vo. (Gheprentte Parijs Bij Thielman Keruer, duytsche ende druckerheere, &c. 29. Januarius 1516. Nedenunder denne Sentents:

Weest vrolick wildi langhe leuen,
Leeft wel, wilt ghi altijt vrolic wesen.

[Thott. Catal. p. 242. No. 220. Et fortrinligt Exemplar og Pragtstykke, hvori alle de store Træsnit og endeel af de mindre i Texten, ligesom ogsaa Bogtrykkerens Mærke paa første Blads Forside, ere udmalede og forgyldte med usædvanlig Omhu. Uagtet det ei er at finde i den Harleyske Catalog (saa lidt som hos Van Praet) skriver det sig dog uden Tvivl fra England og fra Osbornes Magazin, da Prisen foran er sat til 1 L. 11 sh. 6 d. Det har tilhørt Petr. le Neve Norroy. 1725 og Thom. Martino.]

30. (1517) Die Geuerlicheiten und einsteils der geschichten des loblichen streytparen und hocberumbten Helds und Ritters

Herr Tewrdannckhs. Nürnberg. Hanns Schönsperger. (1517) Fol. med sorte Træsnit.

[Luxdorphs Exemplar. Catal. Vol. I. p. 39. No. 609. Han havde kiøbt det i April 1775 paa Conferentsraad Frid. Løvenørns Auction for 24 Rdlr. Jvf. Dibdin. Decameron. I. 201. Van Praet. A. IV. p. 233-36. Han nævner, foruden de 2 i det kongelige franske Bibliothek, 23 ham bekiendte Exemplarer; men deriblandt ikke det Luxdorphske. Foran i dette findes en haandskreven bibliographisk Notice om Theuerdank af Temler. Iblandt dem, som have skrevet om dette berømte Værk, anbefaler Van Praet især *Camus:* Mem. de l'Institut. Classe de Lit. T. III. p. 170 og Bernhardt: Neuer literar. Anzeiger. 1807. 4to. p. 51.]

31. (Circa a. 1517) Pauli Æmilii Veronensis de rebus gestis Francorum libri IX. Paris. Jodocus Badius Ascensius. s. a. Fol. (1517. vid. Van Praet. A. Tome V. p. 94.)

[Thott. Catal. p. 115. No. 2354. Er Harleys Exemplar (B. Harl. III. p. 222. No. 3232) cf. II. 508. 8637. Van Praet. B. III. p. 55. Exemplaret i det kongelige franske Bibliothek har kun de fire første Bøger; vort Exemplar har 9 Bøger, og 287 Blade; men mangler det første, hvorpaa Titelen findes; og dette synes altid at have manglet, da det andet Blad, hvor Fortalen begynder, er prydet med ualmindelig rig Malning og Forgyldning.]

32. (1518) La mer des chroniques, & miroir historial de la France, composée en Latin par Robert Gaguin, nouvellement translatée en françoys (par Pierre Desray) Paris, par Nicole De la Barre. 1518. Fol.

[Thott. Catal. p. 115. No. 2349. Er det Harleyske Expl. T. III. p. 219. No. 3219, hvilket Van Praet anfører (B. III. p. 14. No. 17) som det eneste paa Pergament; men uden at bemærke, at det er i den Thottske Catalog. Det er af udmærket Skiønhed, og har 3 store og 10 mindre, fortrinlig vel udførte Miniaturer.]

33. (1518) Hortulus anime, zu Teutsch Selen wurtzgertlein genant, mit vil schönen gebeten vnd figuren. (Gedruckt zu Nürnberg

durch Frid. Peypuß für den ersamen Johan Koberger, burger daselbst. 1518. d. 8. May) 246 Blade, foruden Registeret, 5 Blade, og et Slutningsblad. 8vo.
[Thott. Catal. p. 241. No. 210.]

34. (1518) Officium beate Marie virginis, secundum usum Romanum, cum missa eiusdem &c. Parisiis noviter impressum opera Germani Hardouin. (1518) 8vo.
[Thott. Catal. p. 243. No. 233. Er Harleys Exemplar. Vol. IV. p. 781. No. 18357. Den foran tegnede Priis er 10 sh. 6 d. Træsnittene ere mange og tildeels af godt Arbeide. Van Praet har forbigaaet denne Udgave.]

35. (1519) Heures à l'usaige de Paris. Imprimées a Paris par Germain Hardouyn. (1519.)
[Thott. Catal. p. 243. No. 230. Et udmærket Exemplar, med 46 større og mindre Miniaturer; ikke af den Harleyske Samling. Bindet rødt Fløiel. Mangler hos Van Praet A. og B.]

36. (Circa 1519?) Contemplationes Idiotae (ed. Jac. Faber, *Stapulensis*.) De amore divino. De virgine Maria. De continuo conflictu carnis & animæ. De innocentia perdita. De morte. s. l. (Fol. 128. 12mo. Ender Fol. 128. recto.)
[Thott. Catal. p. 238. No. 150. *Van Praet* (A. I. p. 324) anfører en Udgave af denne Bog: Parisiis. Henr. Stephanus 1519. 96 Blade. 4to. (Mac-Carthys Ex.) og tilføier "Un autre, provenant du Comte de Thott, se trouve dans la Bibl. de Copenhague." Men Thotts Catalog udviser, at den der anførte Udgave ikke er af 1519, og at den ikke er 4to. Cf. *Panzer* Annales typogr. IX. p. 181. No. 201, hvor hiin Udgave i 12mo. anføres allene efter Thotts Catalog.]

37. (1520) Horæ divinæ virginis Marie, secundum usum Romanum (1520). I Endeskriften: Parisiis, noviter impressum opera Germani Hardouin. 8vo.

[Thott. Catal. p. 243. No. 232. Med flette, og flet illuminerede Træsnit. Er ikke No. 238. Tome I. p. 84. Van Praet B: som er en anden Udgave hos Hardouin fra samme Aar, i mindre Octav-Format. Heller ikke kan vort Exemplar være noget af de Harleyske No. 18374-75. Tom. IV. p. 783.]

38. (1520) Heures à l'usaige de Rome, toutes au long sans requerir, avec les figures & signes de l'apocalipse, &c. Paris pour Symon Vostre. (1520) 4to.

[Thott. Catal. p. 143. No. 460; forbigaaet af Van Praet. Kan være Harleys Exemplar (som anføres blandt Octaverne) Catal. Vol. IV. p. 783. No. 18374. Dog er Bindet kun gammelt rødt Fløiel; og Harleys var "most richly and elegantly bound." Prisen fori Bogen er 1 L. 1 sh.]

39. (1520) Heures a l'usage d'Orleans tout au long sans rien requerir. Nouvellement imprimées à Paris (1520) 4to.

[Thott. p. 144. No. 466. Med udmalede Billeder og Randlister. Prisen fori Bogen 1 L. 10 sh. Formodentlig Harleys Exemplar Tom. IV. p. 780. No. 18346, som Van Praet har optaget. B. I. p. 103. No. 287; men uden at nævne Thotts.]

40. (1521) Agenda ecclesiastica, non pastoribus solum & capellanis, verum etiam omnibus sacerdotibus summo opere necessaria — secundum diocesim Coloniensem. Coloniæ. Petr. Quentel. 1521. 4to. 27 Blade.

41. (1522) Ain Betbüchlin Der zehen gepott. Des glaubens. Des vatter vnsers. Vnd des Aue Marien. D. Martini Lutheri. (Gedruckt ym zwey vnd zweyntzigisten Jar.) [Augsburg. Schönsperger. 1522] 8vo. med illuminerede Træsnit.

[Er trykt med samme Skrifter, som Schønspergers berømte Udgave af Theuerdank. jvf. Eberts Bücherlexikon I. No. 12,531. Sammes Gesch. u. Beschr. der Dresden. Bibl. S. 126.]

42. (1527) La grande & merveilleuse & très cruelle oppugnation de la ville de Rhodes, par Frere Jacques, Bastard de Bourbon. imprimée de rechief. s. l. 1527. Fol.

[Fuldstændigt og skiønt Exemplar med malede og forgyldte Initialer. "Ex Bibliotheca *Nicolai Benzonii.* (Dani) Paris 27. Mart. 1605." cf. Van Praet A. I. p. 51. No. 61. Han anfører foruden det kongelige franske, kun Grev Mac=Carthys, som har vandret igiennem Gaignats, Vallieres og flere Bibliotheker, og er uden Titelblad; solgt for 72 Fr. og 1791 for 6 Guineer.]

43. (1526) "Hore beate Marie Virginis secundum usum Romanum totaliter ad longum sine require; c. multis suffragiis & orationibus de novo additis. Sicut videbitis in tabula, Nouiter impressis Parisiis per Germanum Hardouin". (1526). Ved Enden: "Expliciunt hore beate marie virginis secundum verum usum Romanum," &c. 4to.

[Thott. Catal. p. 143. No. 457. Med udmalede Billeder; Bindet gammelt rødt Fløiel med Metalbeslag. Mangler has Van Praet; og kan heller ikke være den i Harleys Cat. IV. p. 786. No. 18392 anførte Udgave, tr. hos Hardouin 1526; da den der angivne Endeskrift er ganske forskiellig.]

44. (1529) Horae beatae Mariae virginis secundum usum Romanum — noviter impr. Parisiis per Germanum Hardouyn. (1529) 8vo. min. cum sign. A–Miij.

[Med endeel smaa Miniaturer. Skienket til Bibliotheket af Hr. Professor Kolderup=Rosenvinge. Mangler hos Van Praet.]

45. (1530) Quinte Curse Historiographe ancien & moult renommé. Contenant les belliqueux faictz d'Armes, conduictes & astuces de guerre du preux & victorieux roy Alexandre le Grand, translaté de latin en francoys, &c. Paris. Anth. Cousteau. 1530.

[Thott. Catal. p. 110. No. 2234. Er det Harleyske Exemplar III. p. 219. No. 3218, hvilket Van Praet (B. III. p. 27) anfører at være det eneste, man kiender; uden at han bemærker det Thottske Exemplar. Den fori ansatte Priis er 3 L. 3 sh. følgelig den samme, som findes i Osbornes Cataloger af 1749 og 1750 (Van Praet

l. c.) Thott er altsaa sildigere end 1750 bleven Eier af denne ud- mærkede Sieldenhed.]

46. (Circa a. 1530?) Missale ad ritum ecclesiæ Parisiensis. Parisiis, sumptibus Petri Roffet, Simonis Hardrot, Nicol. Prevost ac Dom. Nicole Vostre. s. a. Fol.

[Thott. Catal. p. 29. No. 676. cf. Van Praet A. I. p. 168. No. 235. Det der beskrevne Pariser Exemplar har dog kun 8 Blade paa Pergament. Vort Exemplar er et udmærket Pragtstykke, heelt aftrykt paa Pergament, med en stor Mængde Miniaturer, hvoraf nogle udfylde et heelt Blad. Foran paa et ledigt Blad findes følgende Notice: "Les enluminures & peintures du present Missel sont de l'an 1593 (?) La date même en est marquée dans l'une des pages en texte du Canon. Il y a plus de 400 miniatures, tant grandes que petites, dans ce Missel."]

47. (1535) Biblia, deutsch durch Martin Luther. Augspurg. Heinrich Steyner. 1535. Fol. 2. Voll.

[Med udmalede Træsnit; i sort Carduan med Sølvbeslag. Foran i første Bind er indsat et Portrait af Martin Luther, malet 1525 af en god Mester, maaskee Lucas Cranach.]

48. (1539) Die zwelff Hauptartikel des christlichen Glaubens, genannt der zwölff Aposteln Symbolum, gründlich erklert und ausgelegt; sampt dreien andern Symbolis; auch schöne Figuren für die Leyen und einfeltigen. Nürnb. Leonhardt Milchthaler. 1539. 8.

[De 12, med heldig Flid udarbeidede Træsnit have Aarstallene 1520 og 1521, og Monogrammet ISK.]

49. (1540) Wie ein Gemain zu Nurmberg (sic) ab offnen Cantzeln unterrichtet und vermanet wirt, zu bitten für allerley Stendt und anligen der Christenheyt. Gedruckt zu Nürnberg bey Leonhardt Milchthaler. 1540. 8 Blade 8vo.

50. (1551) Ordo baptizandi Infantes. (Impressum Antwerpie per Joannem Roelandum 1551. Et venduntur Amstelredamis per Henricum Alberti &c.) 4to. 16 Blade.

51. (1563) Articuli de quibus in Synodo Londinensi A. D. iuxta ecclesiae Anglicanæ computationem MDLXII, ad tollendam opinionum dissensionem & firmandum in vera religione consensum, inter Archiepiscopos Episcoposque utriusqve Provinciæ, nec non etiam universum Clerum convenit. Regia authoritate editi. Londini ap. Reginald. Wolfium. 1563. 8vo.

52. (1565) Biblia germanico-latina. Wittenberg 1565. 20 Voll. 4to. Med illum. Træsnit og Initialer.

[Af det Gottorpske Bibliothek. Det rigt forgyldte Bind har paa den ene Side det danske, paa den anden det sachsiske Vaaben, med Bogstaverne A. H. Z. S. K. Exemplaret har formodentlig tilhørt Anna, Churfyrstinde af Sachsen, Kong Christian III. Datter, død 1585.]

53. (1568) En deylig Bøne=Bog, met mange Christelige Bøner, nu besynderlige i denne sidste farlige Tid nyttelige at søge hielp oc trøst hoss Gud met, i vor mangfoldige store trang oc nød. Tilsammen dragne oc fordanskede aff Peder Tidemand. (Prentet i Lybeck aff Assverus Krøyer.) 1568. 8vo.

[200 Blade Text, foruden 16 Blade, som 2 Fortaler af Dr. Hans Albritzen og P. Tidemand optage. Det Kongelige Bibliotheks danske Samling har 2 Exemplarer paa Pergament, begge med udmalede Træsnit og Randlister. Det ene har 8 Blade (Arket Y) paa Papir.]

54. (1575) Lissins Vegur, Þat er, ein sønn og kristeleg vnderuijsun Huad sa Madur skal Vita, Trua og Giora, sem ødlast vill Eilift Lijf. Samsette af heyglærdum Manne Doct. Niels Hemingsyne; a Islendsku vtløgd af mier Gudbrandi Thorlakssyne. Prentet a Holum af Jone Jonssyne. 1575. 8vo. (med Sign. A–T.)

[Af Hielmstiernes Samling II. p. 584. No. 45. Er den ældste bekiendte paa Island trykte Bog. Den danske Original er først udgivet Kiøbenhavn hos Laur. Benedict. 1570. 8. senere ib. 1599;

og en latinsk Oversættelse af A. S. Vedel. Lips. 1574 og Francof. 1580. 8.]

55. (1578) Løgbok Islendiga, Hvetia saman hefur sett Magnus Noregs Kongr, lofligrar minningar, so sem hans Bref og Formale vottar. Yferlesin epter þeim riettustu og ellstu Løgbokum sem til hafa feingizt; og prentud epter Bon og Forlage heid ærlige Mans Jons Jonssonar Løgmans. 1578. (Paa Bagsiden af sidste Blad: Prent a Holum i Hiallta Dall af Jone Jonssyne þann fyrsta Dag Maii Manadar A. D. 1578.) 8vo.
[Uden Pag. med Sign. A-Ll. Paa Bagsiden af Titelbladet et Træsnit, der forestiller en Helgen (St. Oluf) med en kronet Drage ved Fødderne, og har nedentil i høire Hiørne Aarstallet 1535. Et fuldstændigt Exemplar er i det Kongelige Bibliotheks danske Samling.]

56. (1586) L'Office de la Vierge Marie à l'usage de l'eglise catholique, apostolique & Romaine. Paris, chez Jamet Mettayer, 1586. 12mo.
[Af det Moldenhawerske Bibliothek. Mangler hos Van Praet.]

57. (1629) Biblia, deutsch. Luneburg. Hans und Heinrich Stern. 1629. 2 Voll. 8vo.

58. (1641) Biblia, deutsch. Luneburg, bei Johann u. Heinrich die Sternen. 1641. 2 Voll. Fol.
[Bibliotheket har 2 Pergaments-Exemplarer; det ene tilegnet Kong Christian IV. det andet Hertug Frederik af Holsten.]

59. Talmud Babylonici tractatus Baba kama, Baba mezia, Baba bathra. Fol. sine tit. cum Commentario marginali, & c. Commentario Mardochai ad finem cuiusqve tractatus.
[Muligen er dette Stykke en Deel af Udgaven Frankfurt 1715-21. 24 Voll. Fol. hvoraf et Pergaments-Exemplar var i den Oppenheimerske Samling.]

60. Collectio vetus lectionum in diebus festis, cum homiliis & sermonibus variorum Sanctorum (Gregorii, Bedae,

Augustini, Leonis Papæ &c.) de sacris lectionibus. 8vo. sine tit. a. & loco impressionis. cum Sign. Aij-Z. & Aj.-Uv. 8vo. [Under denne Titel nødes jeg til at anføre en gammel liturgisk Bog, hvis egentlige Titel jeg hidtil ei har kunnet opdage; men som synes at være trykket i Tydskland, i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede. Bibliothekets Exemplar paa Pergament er ganske fuldstændigt, da det første Blad (Aj) hænger sammen med det ottende (Aviij) og saaledes blot Titelen ei er bleven aftrykt paa det første Blad. — Begyndelsen øverst paa Fol. Aij: Dominica sca. pasche. R. primum Maria, c. reliqs. q. oia. vnico. contextu premittenda snt. lcoib₉. l. 1. Sermo bti. maximi epi. Den sidste Linie i Bogen (nederst Fol. (2) U 8, recto) ita apd. te sit p. nob. ppetu₉ it cessor Et f. p. d.]

61. (1521 †) Cronica Cronicarum, abrégée & mis par figures descentes en Rondeaulx. Paris, pour Jean Petit & François Regnault, par Jacques Ferrebouc. 1521. gr. Fol. [Thott. Catal. p. 107. No. 2191. Har 17 Blade i meget stor Format, hvoraf i vort Exemplar de 15 ere dobbelte, sammenlimede og kun trykkede paa den ene Side. Jvf. Van Praet. A. Tome V. p. 12. 13. og i Anledning af, at han urigtigen anseer No. 2192 hos Thott p. 108, for at være denne Bog, s. ovenfor S. 11. No. 8.]

†) Denne Artikel er ved Tilfælde bleven forbigaaet paa sit Sted efter No. 40.

Til Slutning maa bemærkes: At det Thottske Exemplar af Breviarium Cisterciense. Venet. 1494. 8. i Catalogen p. 245 No. 267 urigtigen er anført at være paa Pergament; da det kun har 4 beskrevne Pergamentsblade foran.

Bidrag til det store Kongelige Bibliotheks nyeste Historie.

1.

Localets Udvidelse.

I Fortalen til Hr. Etatsraad og Overbibliothekar Werlauffs "historiske Efterretninger om det store Kongelige Bibliothek" (Kiøbenhavn 1825) S. XII. yttrer Forfatteren sig saaledes: "Nærværende Bog er udkommen paa en Tid, da Samlingen nærmer sig en ny og heldig Epoke. Localets Udvidelse til henved det Dobbelte, som en Følge af Konstkammerets Forflyttelse fra de Sale, det nu i 150 Aar havde indtaget, vil igien fremkalde en Hovedforandring i dens hele Organisation og Benyttelse. Planer til dens Tarv og Anseelse, som uovervindelige Hindringer hidtil have modsat sig, ville nu kunne iværksættes; Udfoldelsen af en betydelig Bogmasse og af en hidtil ei tilfulde erkiendt Rigdom i forskiellige Classer af literariske Sieldenheder, vil efterhaanden hiemle vort Bibliothek Ret til at nævnes blandt Bibliothekerne af første Rang i Europa."

Det er den her omtalte betydende og vigtige, nu paa ganske lidet nær fuldendte Udvidelse af det Kongelige Bibliotheks Locale, jeg her først vil beskrive. — En længe som aldeles uundgaaelig erkiendt Hoved-Reparation af Tagværket over den i Aarene 1667–1673 opførte Bygning, som allerede Frederik III. havde bestemt for sit Bibliothek og Konst-Museum, giorde det nødvendigt at udflytte det Kongelige Konst-Kammer af de fem Værelser, som det endnu indtog i Bygningens øverste Etage *), og Malerisamlingen

*) Til Bibliotheket vare allerede tilforn to af Konstkammerets øverste, mindre Værelser blevne indrømmede.

af det lange Gallerie, der strakte sig langs med alle Værelserne paa Bygningens nordre Side. Tømmerværkets Brøstfældighed var nemlig saa stor, at næsten alle Bielkehoveder paa Loftet over hele Bygningen vare opraadnede, og Bielkerne enten maatte fornyes, eller friskt Tømmer indfældes. Desuden fandtes det nødvendigt at flytte Hængeværket, eller det svære, lodrette Tømmer, som bærer Loftsbielkerne over Mellem=Etagen, til Midten, eller i lige Flugt med Loftets Hængesøiler; da det derimod tilforn, for at kunne danne det smalle Gallerie i hele Etagens Længde, var befæstet i den ene Side af Tagbielkerne; hvorved Lofter og Gulve i Bygningen efterhaanden vare siunkne, eller havde antaget en heldende Skiævhed til den modsatte Side. Tillige var Bygningens Kobbertag i den Grad beskadiget, at det fandtes raadeligere, reent at borttage det, og ombytte det med et nyt Tegltag, end at nøies med en meget bekostelig, og dog usikker Istandsættelse. Da saaledes hele Indholdet af det Kongelige Billedgallerie og Konstkammer maatte bortflyttes (det sidste havde ogsaa Loftet over hele Bygningen, hvor Kamre og Afslukker til at bevare forældede og forgiemte Sager vare indrettede, i Besiddelse) og Hans Majestæt Kongen imidlertid til det første havde anviist det ypperlige Locale paa Christiansborg Slot, hvor en langt rigere og anseeligere Malerisamling, end den, som fandtes i det gamle Gallerie, nu tiltrækker sig Indenlandskes og Fremmedes Opmærksomhed; og til Konstkammeret en egen Bygning, hvor en med mere passende Udvalg og i en skiønnere Orden opstillet Samling, nu frembyder et egentligt historisk, teknisk og artistisk Konst=Museum: saa behagede det Hs. Majestæt at bestemme den hele øvre Etage til Udvidelse for det store Kongelige Bibliothek, hvis saa betydeligt forøgede Størrelse allerede fra Aarhundredets Begyndelse havde giort Mangelen paa den allernødvendigste Plads med hvert Aar mere følelig. — Saaledes var blandt andet den største og

vigtigste Deel af Bibliothekets Manuskriptsamling, og den hele Hielmstiernske Bogsamling, mere sammenpakket, end opstillet i et fra Konstkammeret for endeel Aar siden afgivet Værelse, omtrent 12 Alen langt og 11 Alen bredt, hvor Bøgerne under Loftet maatte nedtages paa 6 Alen høie Stiger. Denne hele Bogmasse maatte nu, imedens Bygningsarbeiderne varede, indflyttes og sammenstables i den Deel af Bibliothekets Locale, som bestaaer af et langt Gallerie, i en lavere Tværbygning, der forbinder den store Bibliotheksbygning med Christiansborg Slot.

Da Konstkammerets Udflytning i Efteraaret 1824 var tilendebragt, begyndte Architekten, hvem dette Bygningsværk ved allernaadigst Befaling var overdraget (Hr. Hofbygmester Justitsraad J. H. Koch) ikke længe derefter Tag-Arbeiderne paa Bygningen; og disse fuldførtes i dette og det paafølgende Aar saaledes, at ikke blot den omtalte Forandring med Hængesøilerne var iværksat; nogle og tredsindstyve af de svære Loftsbielker forsynede med nye indfældede eller laskede, og ved Jernbaand befæstede Ender; Sparreværket forstærket ved nye og flere Skraastivere og ny Opskalkning; men ogsaa det nye Tegltag, hvis Stene for større Varigheds Skyld ere indvendigen befæstede med tynde Jernbøiler til Taglægterne, ophængt. Bygmesteren fandt det tillige passende, da et Overskud af den til disse Arbeider efter Overslag anviste Sum, hvoraf den betydelige Indtægt af det gamle Kobbertags Salg udgiorde en Deel, tillod denne, i den oprindelige Plan ikke indbefattede Udgift, at pryde Bibliothekets ydre Bygning ved at give det en ny, pynteligere Façade ud imod Slotsgaarden, tilmure de gamle, vanzirende Vinduer imellem Kielderportene *), og forsyne

*) Bibliotheksbygningens underste Etage, som er lige med Jorden, er indrettet til Magaziner for Artilleriet, og benyttes til at giemme Pontons m. m.

disse med Jerngittere for at afholde Misbrug og Ureenlighed; hvilket Arbeide fuldførtes inden Slutningen af Aaret 1825.

Saasnart det nødvendige Forarbeide ved Taget var rykket langt nok frem, begyndtes 1825 de indre Bygningsarbelder i Konstkammerets Etage, hvis Skillerum og Mellemvægge vare nedbrudte, med at afpudse Murene, og opføre de nye Skillerum, der skulde afdele Rummet til dets tilkommende nye Bestemmelse. Det forrige Konstkammer-Locale, saaledes som det til Bibliotheket blev afgivet, bestod af det 121 Alen lange, 6½ Alen brede Maleri-Galleri, paa den nordre, og 5 Sale paa den søndre Side, eller ud imod Tøihuusgaarden; desuden et Forværelse i den østre Ende, og under dette i Mellem-Etagen et Værelse, som oprindeligen havde tilhørt Bibliothekets Locale; men i Aaret 1796 var overladt Konstkammeret, da dette afgav et af sine Forværelser, eller det yderste i den vestre Ende, til Læsesal for Bibliotheket. — Denne Læsesal, som kun var 11 Alen lang og 7 Alen bred, havde altid frembudet et til Bestemmelsen meget indskrænket Locale; og det blev saaledes i den nye Bygningsplan bestemt, at den skulde udvides og ganske ombygges, hvorved Bibliotheket erholdt en betydeligt større og anseligere Læsesal, hvis Indretning var det første Arbeide, som Architekten foretog og lod fuldføre; for ikke længere, end høist nødvendigt, at afbryde den Benyttelse af Bibliotheket, som dagligen paa denne Maade, og foruden Udlaan af Bøger, finder Sted. Den nye, med simpel Elegants og i en reen Smag byggede Læsesal (17 Alen lang til en Brede af 11 Alen, og saaledes af meer end dobbelt saa stort Qvadratindhold, som den forrige) blev færdig fra Arbeidernes Haand i August 1826; men for tilfulde at gjennemtørres, og for de indvendige Indretningers Skyld, blev den først aabnet til Brug d. 8de Januar 1827. Den anbragtes paa samme Sted, og med samme Opgang, som den forrige Læsesal; og saaledes, at den forbinder den øvre Etage i Bibliothekets nyere, til Tøihuset stødende

Bygning, der giemmer den danske Samling, saavel med den forrige Konstkammer-Etages Sale, som med Galleriet, eller den ovenfor omtalte Tværbygning.

Det hele Rum, som Bibliotheksbygningens øverste Etage, iberegnet de to, allerede forhen afgivne Værelser, frembød, udgiorde en Længde af 140 Alen. Efterat den fornødne Plads til den nye Læsesal var frataget, (hvorhos tillige et overblevet Rum benyttedes til en liden, fra Taget oplyst Forstue, og til et Cabinet til Brug for Bibliothekaren) var en Længde af omtrent 121 Alen tilovers, hvoraf 7 Alen maatte fragaae til Trappen i Bygningens østlige Ende, og til et Forværelse af samme Brede. De overblevne 114 Alen indrettedes til tre Bibliothekssale, af hvilke den største, nærmest Læsesalen, erholdt en Længde af 64 Alen; den derpaa følgende, bestemt til Bibliothekets Manuskript-Sal, blev 35 Alen lang; begge med Bygningens hele Brede af 18½ Alen, og oplyste med Vinduer fra de tvende Sider. Den sidste og yderste Sal, som bestemtes til Giemmested for Bibliothekets Kobber-Samlinger, erholdt de overblevne 15 Alen af Bygningens Længde, som i denne Sal blev Breden, til en Længde, taget i Bygningens Dybde, paa 18½ Alen. Dette Maal er saaledes ogsaa Breden af de to større Bibliothekssale, hvilke dog ere afdeelte paa Langs i Midten ved Gallerie og Boghylder, som dække de fra Loftet nedgaaende svære Hængesøiler, (omtrent af 18 Tommers Tykkelse) der bære Loftsbielkerne over den store Bibliotheksal i underste Etage. Ved denne nødvendige Indretning, hvorved tillige vindes betydelig Plads til Bøgers Opstilling, er hver Sal paa en Maade deelt i tvende, som ved aabne Giennemgange under Galleriet forenes. Dette løber tillige langs med Væggen i begge Sale, og har et Fremspring paa hver Side af 2 Alen, med fornødent Gitter. Salenes hele Høide er omtrent 7½ Alen, hvoraf omtrent 4¼ Alen er tilfaldet den underste Afdeling, og 3¼ Alen Galleriet, der har en Opgang

i hver Ende af Salen. — I den hele Architektur, og Gallerierne8 Form og Indretning, fulgte Bygmesteren i disse nye Sale ganske det Mønster, han fandt i Bibliothekets saakaldte danske Sal, et smagfuldt Værk af Harsdorff. Til de nye Sale valgtes overalt perlefarvet Oliemaling. Forgyldning og anden undværlig Decoration sparedes.

Efter den saaledes iværksatte betydelige Udvidelse bestaaer Bibliothekets hele Locale (som indbefatter den ældre Hovedbygning fra Frederik den Tredies Tid, paa to Etager; den i Aarene 1781–85 i Linie med hiin og i samme Høide opførte Tilbygning; og den ovenfor omtalte Tværbygning, der naaer til Slottet) af 6 egentlige Bibliotheksfale; den omtrent 60 Alen lange Sal, eller Galleriet i Tværbygningen; en Læsesal; et Udlaanings-Contor (tillige det eneste daglige Arbeidsværelse, og Giemmestedet for Catalogerne;) et Cabinet af lige Størrelse, i Bygningens modsatte Ende, hvor enkelte Pragtværker, endnu ikke indbundne Bøger, m. m. bevares; og desuden endnu i det nye Locale et rummeligt Forværelse, der hidtil ikke har faaet anden Bestemmelse, og et mindre Cabinet. — Det vil maaskee ei findes overflødigt, at her tillige i Korthed angives, hvorledes Literaturens Hovedfag i hele Localet nu efter den næsten almindelige Omflytning, som i Aaret 1828 maatte foretages med Bibliotheket, ere fordeelte: 1) Bibliothekets gamle Hovedsal i Mellem-Etagen (125 Alen lang) indeholder den theologiske, historiske og græsk-romerske classiske Literatur; de historiske Hielpevidenskaber, tilligemed Archæologie og Antiquiteteter; de politiske og statsoeconomiske Fag; og nogle mindre betydende; (Alt i alle tre Formater) samt den juridiske Literatur i Octav. 2) Den nyere (29 Alen lange og 18 Alen brede) Sal, i Tilbygningens Mellem-Etage, indbefatter den philosophiske, mathematiske, physiske, oeconomiske og technologiske Literatur. 3) Salen ovenover denne i 3die Etage,

af lige Størrelse, rummer nu alene den danske eller nationale Literatur, systematisk ordnet som et eget, selvstændigt Bibliothek. 4) Galleriet eller Tværbygningen (60 Alen lang) indeholder den hele medicinske Literatur, Chemien og den juridiske Literatur i Folio og Quarto. 5) Den største af de nye Sale har optaget Literaturen i sin videste Udstrækning, (Societets-Skrifter, kritiske og blandede Tidsskrifter m. m.) Forfatteres samlede Værker, Linguistik, Poesie, Æsthetik og de skiønne Konsters Theorie og Historie; desuden i Salens ene Afdeling nedentil: den svenske Historie og National-Literatur; og den Hielmstiernske Samling. 6) Den mindre og mellemste af de nye Sale optager Bibliothekets samtlige Manuskriptsamlinger; og vil muligen ogsaa i Tiden blive et Giemmested for dets Samling af Incunabler og andre Typographiens Sieldenheder, der nu, ved at være adsplittede i alle Fag, hverken ere overskuelige, eller egentlig tilgængelige. 7) Den mindste, til Kobbersamlingen indrettede Sal, der ligeledes har et omkringløbende Gallerie med Boghylder, men er fri for Hængesøiler og derfor uden Afdeling i Midten, venter endnu sin afgiørende Bestemmelse, hvortil den frembyder et ligesaa skiønt og ziirligt, som rummeligt og beqvemt Locale.

2.

Fuldførelsen af Bibliothekets systematiske Catalog.

Hvorledes den forrige Overbibliothekar, Conferentsraad Moldenhawer, grundede det Kongelige Bibliotheks nærværende Orden og Opstilling paa et af ham selv udkastet videnskabeligt System, og tilveiebragte Grundlaget til en med dette System overeensstemmende Catalog, bestaaende af de til enhver af de specielleste Underafdelinger i Fascikler sammenheftede Bladtitler, hvorefter Bibliothekets systematiske Opstilling var skeet: er af Bibliothekets Hi-

storieskriver berettet, og andenstedes berørt*). — At Titlerne i denne Moldenhawerske Catalog fra Begyndelsen af ikke alle vare skrevne med tilstrækkelig Omhu og Kritik; at af de mange Medhielpere, der vare brugte til dette Arbeide, Nogle (f. Ex. en Niebuhr, Thorlacius, Ekkard,) havde behandlet Bogtitlerne med den samme samvittighedsfulde og bibliographiske Nøiagtighed, som man finder i de med Moldenhawers egen Haand skrevne; imedens Andre, med en høi Grad af Skiødesløshed, kun i den største mulige Hast havde søgt at skille sig ved enhver Titel; og at der var anvendt for stor Oeconomie paa Formaten og det hele Udvortes af denne Catalog: vare dens væsentlige Mangler, og disse maaskee nogle af Aarsagerne til, at den efter det Suhmske Bibliotheks Indlemmelse slet ikke mere blev fortsat. En ny, fuldstændig, med Omhyggelighed revideret, til Bibliothekets Værdi og Anseelse svarende, og i dens Form mere tilgængelig og brugbar systematisk Catalog, var saaledes en uundværlig Fornødenhed for et Bibliothek, der ei engang besad en alphabetisk Catalog, eller nogen Nummerering; og hvis Benyttelse derfor mangen Gang var forbundet med en høi Grad af Besværlighed og Tidsspilde for dets Betiente. "Men til et saadant Værk — hedder det i Bibliothekets Historie — vare dets egne Kræfter ei tilstrækkelige; dertil udfordredes særegne Hielpekilder; ligesom Begyndelsen og Udførelsen af et saadant Foretagende selv fordrede en høiere Auctoritet." (Werlauffs hist. Efterretninger S. 308.)

Dette Tilfælde indtraadte "ved Hans Majestæts umiddelbare Villieserklæring;" i det Kongen, efterat have den 29de August 1816 skienket Bibliotheket sin personlige Nærværelse, og ved egen Undersøgelse af alle dets forskiellige Bestanddele havde

*) Werlauffs historiske Efterretninger om det store Kongelige Bibliothek S. 307. Molbechs Mindeskrift over Moldenhawer som Bibliothekar. S. 41. 42 o. f.

overbeviist sig om dets, i de sidste Decennier saa betydeligt stegne Rigdom og Værd, i et allernaadigst Rescript af 8. Sept. s. A. behagede at befale Overbibliothekaren at indkomme med et Forslag "hvorledes en samlet Catalog over hele Bogsamlingen kunde paa den mindst bekostelige Maade tilveiebringes." (Werlauff. ans. St. S. 309). Efterat et saadant Forslag og en, Hans Majestæt forelagt Prøve havde fundet allernaadigst Bifald, begyndtes Arbeidet i Aaret 1817 med den græske og romerske classiske Literatur, for hvilket Fag, saavel som for den nye systematiske Catalog overhovedet, den tidligere af Moldenhawer samlede og ordnede Concept-Catalog saaledes lagdes til Grund, at enhver Titel sammenlignedes med Bogen, de unøiagtige casseredes, og de mange Tusinde Skrifter, hvortil Bladtitler savnedes, men som ikke desmindre med omhyggelig Nøiagtighed vare indsatte paa vedkommende Steder efter Bibliothekets System, bleve opskrevne til den nye Catalog; hvis System tillige i det Hele, eller kun med enkelte specielle Modificationer, blev uden Forandring det samme, der i Bibliothekets videnskabelige Ordning og Opstilling af Moldenhawer var fulgt. Dette Arbeide (hvis specielle Udførelse og Fremgang det i øvrigt her vil være ufornødent at omtale) fremmedes, næsten allene ved Bibliothekets indskrænkede Personale, saavidt, at det 7 Aar efter dets Begyndelse, eller ved Moldenhawers Død (den 11te November 1823) "kunde siges at være fuldført næsten indtil Halvdelen." (Werlauff. S. 309). Det fortsattes lige uafbrudt, og efter samme Plan, under den nærværende Overbibliothekars Opsyn, Bestyrelse og umiddelbare Deeltagelse; og ved ethvert Aars Slutning behagede det ikke allene Hans Majestæt allernaadigst at lade Sig de i Aarets Løb, efter de tilveiebragte Concept-Fascikler afskrevne Bind af Catalogen forelægge til Eftersyn; men Hans Majestæt skienkede ogsaa dette for Bibliotheket ligesaa gavnlige, som hæderlige Foretagende, en uafbrudt

Opmærksomhed, og Arbeiderne den høieste Opmuntring ved de naadigste, ofte gientagne Bifaldsyttringer.

Den nye videnskabelige Catalog, blev, i Følge Moldenhawers Plan, dog ikke et, under et eneste System ordnet og samlet Heelt; men en, efter de tre Formaters tildeels fra hinanden noget afvigende Systemer ordnet videnskabelig Local-Catalog i tre særskilte Serier; saaledes at ethvert Skrift, i Følge dets Format, har samme Plads anviist i Catalogen, som Bogen i Bibliotheket. Catalogen er afskrevet i Median Folio-Format; og saaledes indrettet, at hvert Bind indbefatter en passende Afdeling af det Fag, hvortil samme hører. Ved Afskrivningen er det tillige iagttaget, at det fornødne, og saavidt muligt rigtigt fordeelte Rum er levnet imellem Titlerne, for at kunne, uden at udtage og omskrive hele Blade, indføre de tilkommende Skrifter paa deres ved Systemet anviste Plads; saaledes at Catalogen, uden total, ja endog uden betydelig partiel Omskrivning, vil kunne være brugbar i et langt Tidsrum; og saaledes, at om endog en usædvanlig rig Tilvæxt i et eller andet enkelt Fag, kunde giøre en saadan Omskrivning nødvendig, vilde den dog ikke strække sig videre, end til et eller nogle faa enkelte Bind.

Med Slutningen af Aaret 1829 var det hele Catalog-Arbeide saaledes fuldendt, at kun nogle faa af de sidste Bind, hvis Afskrivning til denne Termin ei kunde blive fuldførte, i Februar Maaned 1830 kunne forelægges Hans Majestæt Kongen, efter hvis umiddelbare Villie og allernaadigste Befaling dette vidtløftige Værk begyndtes; og som nu, ved dets tilendebragte Udførelse i en værdig og passende Skikkelse, har føiet en Kongelig Velgierning, hvilken en taknemmelig Eftertid ikke mindre end Samtiden vil paaskionne, til de mange Naadesbeviisninger, det har behaget Hans Majestæt at lade tilflyde et Bibliothek, der nu ogsaa i sit Locale ikke staaer tilbage for de offentlige Bogsamlinger, med hvilke det i

Størrelse og Værdi tør maale sig, og som hvis anden Stifter Danmarks Historie vil nævne Frederik den Siette.

Det store Kongelige Bibliotheks systematiske Catalog over den hele udenlandske Bogsamling (det nationale eller danske, særskilt ordnede Bibliothek er naturligviis undtaget fra hiin) udgiør efter dens Fuldendelse 190 Foliobind. — Uden at kunne her indlade os paa en Fremstilling af dens specielle videnskabelige Indretning, eller opregne de mange tusinde scientifiske Rubriker, der bestemme dens Under-Afdelinger: ville vi blot angive det Antal Bind, som tilhører enhver af de videnskabelige Hovedfag: a.) Theologia: 4 Bd. Fol. 12 Bd. 4to. 17 Bd. 8vo. (33). b.) Jus Canonicum: 1 Bd. Fol. 1 Bd. 4to. 1 Bd. 8vo. (3). c.) Jus civile: 2 Bd. Fol. 6 Bd. 4to. 6 Bd. 8vo. (14). d.) Medicina: 1 Bd. Fol. 4 Bd. 4to. 9 Bd. 8vo. (14). e.) Philosophia: [herunder indbefattet i Fol. og 4to. de politiske, oeconomiske og technologiske Discipliner; Pædagogik; Finants- og Cameralvidenskab; Statsoeconomie og Handelsvidenskab m. m.] 1 Bd. Fol. (tillige i Forening med de mathematiske Videnskaber) 6 Bd. 4to. 8 Bd. 8vo. Desuden: Technologia & ars mercatoria: 8vo. 1 Bd. Oeconomia ruralis: 1 Bd. 4to. 2 Bd. 8vo. (19). f.) Physica & Chemia: 1 Bd. Fol. (i Forening med Naturhistorien m. m.) 1 Bd. 4to, 3 Bd. 8vo. (5). g.) Historia naturalis (cum re hortensi & saltuaria) 2 Bd. 4to. 4 Bd. 8vo. (6). h.) Mathesis pura & applicata: 5 Bd. 4to. 6 Bd. 8vo. (11). i.) Disciplinæ histor. subsidiariæ: 1) Chronologia, Genealogia, ars heraldica, diplomatica & numismatica: 1 Bd. Fol. 1 Bd. 4to. 1 Bd. 8vo. 2) Geographia & Itineraria: 1 Bd. 4to. 3 Bd. 8vo. 3) Antiquitates & Archæologia: 1 Bd. 4to. 1 Bd. 8vo. (9). k.) Historia: 3 Bd. Fol. 11 Bd. 4to. 22 Bd. 8vo. (36). l.) Historia literaria (hvorunder tillige Societets-Skrifter, kritiske og blandede Tidsskrifter, og Forfatteres samlede Værker:) 1 Bd. Fol. 3 Bd. 4to. 5

Bd. 8vo. (9). m.) Literatura linguistica: 1 Bd. Fol. (tilligemed Rhetorik, Poesie, m. m.) 1 Bd. 4to. 2 Bd. 8vo. (4). n.) Critica, Rhetorica, Aesthetica, Orationes & Epistolæ, &c. 1 Bd. 4to. 3 Bd. 8vo. (4). o.) Poësis, &c. 2 Bd. 4to. 6 Bd. 8vo. (8). p.) Artes elegantiores: 1 Bd. Fol. 1 Bd. 4to. og 8vo. (2). q.) Scriptores classici græci & latini: 1 Bd. Fol. 2 Bd. 4to. 4 Bd. 8vo. (7). r.) Historia & literatura Suecica: 1 Bd. Fol. 3 Bd. 4to. 2 Bd. 8vo. (6). — I Følge denne Fordeling udgiør saaledes Foliant-Catalogen allene 19 Bind; Catalogen over Quarterne 65, og Catalogen over Octaver og mindre Formater 106 Bind, af hvilke ethvert efter Titelbladet er forsynet med Indholdsliste, eller Fortegnelse over de specielle Rubriker i den Afdeling af Faget, som Bindet indbefatter, med Henviisning til Sidetallene.

3.

Gaver til det Kongelige Bibliothek.

At her paa dette Sted omtales nogle af de vigtigste Berigelser, som Bibliotheket i de sildigere Aar har erholdt uden for dets aarlige Indkiøb, ved Foræringer, mest fra Udlandet, vil maaskee ei ansees for upassende. Det er i det mindste en naturlig Følelse, at man fra Bibliothekets Side, hvor Leilighed dertil gives, ved en offentlig Meddelelse søger at lægge den Erkiendtlighed for Dagen, som Stiftelsens Bestyrere og Embedsmænd maa nære for ethvert saadant Vidnesbyrd om en Interesse for Bibliotheket, der yttrer sig ved opoffrende Liberalitet. At en offentlig Bogsamling, der i Norden og i et Land som Danmark, har naaet et saa betydende Omfang, en saa udmærket Værdi og literarisk Vigtighed, ogsaa vinder udenlandske Kienderes og Literaturvenners velvillige Opmærksomhed, er ligesaa naturligt, som at enkelte af disse kunne indsee, at selv de betydelige, for Bibliothekets Forøgelse bestemte aarlige Fonds, under Literaturens nærværende Tilstand og stedse

voxende Grændser, ere langt fra at kunne strække til Anskaffelsen af alle de nyere, vigtige Værker, hvormed det var ønskeligt at see Bibliotheket, i Forhold til dets tidligere Forraad og Rigdomme, forøget. At ogsaa denne Tanke, tilligemed Erkiendelsen af den Fortieneste, det kan have, at bidrage til forøget Fuldstændighed af en offentlig Bogsamling, der med den høieste Liberalitet er aabnet til Benyttelse for indenlandske og fremmede Videnskabsmænd, kan lede selv Udlændinge og Reisende, som blot en enkelt Gang have besøgt Bibliotheket, til at virke med den berømmeligste Iver for dets Tarv: derpaa have vi meer end eet Exempel at anføre. — I at omtale dets Berigelse ved Gaver, maae vi dog her indskrænke os allene til de betydelige; men bemærke tillige, at fra Aaret 1817 bevarer en hertil indrettet Bog i Bibliothekets Archiv Erindringen om enhver af dets Velgiørere, med Fortegnelse over de skienkede Bøger, som ogsaa ved hvert Aars Slutning, tilligemed Liste over Bibliothekets øvrige Tilvæxt, umiddelbart forelægges Hans Majestæt Kongen.

1. At Hans Majestæt Selv jævnligen ogsaa paa denne Maade har Bibliotheket i allernaadigst Erindring, skyldes ikke faa vigtige Berigelser; hvoriblandt fra de sidste Aar kan nævnes den nye ved St. Allais besørgede Quart-Udgave af L'art de verifier les dates; første Bind af den i Rom 1819 ved Hertuginden af Devonshire bekostede prægtfulde Udgave af L'Eneide di Virgilio, trad. di Ann. Caro; De Sacy's Udgave af "les Seances de Hariri. Paris 1822. Fol.; et prægtigt Exemplar af Beskrivelsen over det keiserlig Russiske "Galerie de l'Ermitage, gravè d'après les plus beaux tableaux, qui la composent; av. descr. histoque par Camille de Geneve." &c. 2 Vol. 4. St. Petersb. 1805. Pragtværket af Tenore over Neapels Flora; men særdeles den sieldne og betydende Samling af Haandskrifter i Pali-Sproget og i det cingalesiske Sprog, som Hans Majestæt 1824 var bleven Eier af, og som tilforn nærmere er omtalt og beskreven *).

*) S. Nordisk Tidsskrift for Historie, Lit. &c. I. Bd. S. 73-77.

2. Den K. K. østerrigske Hofagent Sonnleither, Ridder af Danebrog m. m. havde i Aaret 1819 indsendt til Bibliotheket igiennem det Kongel. udenlandske Departement en Gave af 52 forskiellige Værker, (omtrent 90 Bind) som næsten alle hørte til de østerrigske Landes Historie, Geographie, Statistik, og Lovgivning. Han forhøiede Værdien af denne Foræring, der ikke ubetydeligt forøgede en speciel Afdeling i Bibliothekets historiske Fag, ved to Aar efter (1821) at skikke en ny Sending af 118 Skrifter (omtrent 150 Bind,) alle, eller de allerfleste af lignende Indhold; og deriblandt endeel sieldnere, som endog i Tydskland vanskeligen overkommes.

3. Den patriotiske Portugiser, D. Maria de Sousa Botelho, hvis Kiærlighed til sit Fædrelands berømte Digter Camoens bevægede ham til at bekoste en hidtil neppe overgaaet Pragt-Udgave af Lusiaden (Paris, hos Didot 1817. 4.) skienkede i Aaret 1818 Bibliotheket dette sieldne typographiske Mesterværk, hvoraf kun faa Exemplarer trykkedes til Foræringer.

4. Den Universitetsbibliotheket i Kiøbenhavn bestyrende Commission indsendte i Aarene 1820 og 1823 til det Kongelige Bibliothek en betydelig Gave, bestaaende af Dubletter af tildeels sieldne, i Ostindien trykkede Bøger, hvoriblandt ikke faa Værker af megen Værdi, f. E. det arabiske Lexikon i to Quartbind, under Titel: "Kamoos, or the Ocean." Calcutta 1817. Wilsons Sanscrit-Dictionary. Vol. I. II. ib. 1815. 1819. Çarey's Bengalee Dictionary. Vol. I. Serampore. 1815. Colebrokes Sanscrit Dictionary. ibid. 1808. Oversættelsen af Ramayana i det Bengalske Sprog i 5 Octavbind; endeel Udgaver af Digterværker i Sanskrit og i de nyere indiske Sprog; m. fl. — Ligeledes erholdt Bibliotheket fra det Kongel. Danske Videnskabers Selskab i Aaret 1823 de Bind, som det fattedes af de vigtige Asiatic Researches, eller de af Videnskabersselskabet i Calcutta udgivne Skrifter, fra Vol. VII-XIV. Calcutta. 1801-1822.

5. Den i adskillige Aar ved det danske Hof accrediterede kongelige Neapolitanske Chargé d'Affaires Ridder Paolo d'Ambrosio

har meer end eengang betydeligt beriget Bibliotheket i den nyere italienske Literatur. Saaledes skienkede han først i Aaret 1821 den hele Mailandske Samling af Classici Italiani, eller 65 berømte italienske Digteres og Prosaikeres Værker, omtrent 250 Bind. I Aaret 1824 føiede han hertil, foruden adskillige særskilte, i Neapel udkomne Værker i det oeconomiske Fag, den Mailandske Samling af "Scrittori classici Italiani Economici:", henved 80 forskiellige ældre og nyere Forfatteres Skrifter i Stats- og Land-oeconomien, i 57 Bind.

6. I Aaret 1824 besøgte en Udsending fra det engelske "Society of Friends" (det saakaldte Qvæker-Samfund) Hr. Shillitoe, det Kongel. Bibliothek, under et Par Dages Ophold i Kiøbenhavn paa hans Reise til Rusland. Da han fandt, at der i Bibliotheket fattedes adskillige ældre og nyere, efter dette Religions-samfunds Foranstaltning udgivne religiøse og moralske Skrifter, tilbød han ikke allene strax at skienke nogle faa Bøger af den Art, som han havde med sig; men foranledigede endog med største Beivillie, og uden mindste Opfordring, at Bibliotheket følgende Aar (1825) aldeles uformodet blev beriget med en Gave af henved 40 forskiellige Skrifter, udgivne af Medlemmer af bemeldte Samfund, alle meget ziirligt indbundne, og deriblandt ogsaa nogle ældre og sieldnere, endog danske (saasom: R. Barclays Forsvar for den sande christelige Theologie, oversat af C. Meidel. London 1738. 8.)

7. Curatorerne for Universitetet i Leiden have ligeledes uventet og ganske uopfordret, ved adskillige Leiligheder erindret det Kongel. Bibliothek, ved Forœring af endeel vigtige nyere, paa Universitetets Bekostning, eller af dets Lærere og Medlemmer udgivne Værker. Saaledes f. Ex. Spec. Catalogi Codd. mss. oriental. Bibl. Acad. Lugd. B. ed. H. A. Hamaker. ib. 1820. 4to. P. J. Uylenbrook Diss. de Ibn Haukalo, & descriptio Iracæ Persicæ. L. B. 1822. 4. Abu Abbasi Ahmedis vita et res gestæ, e Codd. mss. Bibl. Lugd. ed. T. Roorda. L. B. 1825. 4. H. A. Hamaker Miscellanea Phoenicia. Lugd. B. 1828. og fl.

8. Efter Disposition af den afdøde Overbibliothekar Conferentsraad Moldenhawer skienkede hans Arvinger i Aaret 1824 af hans efterladte Bogsamling, foruden 180 Nummere af Haandskrifter, omtrent 1300 Bind trykte Bøger, hvilke Bibliotheket manglede.

9. Hr. B. Wulff (den Tid i Calcutta) indsendte i A. 1826 selv en Foræring af over 30, for det meste i Calcutta trykte Skrifter, hørende til den indiske Literatur; og ledsagede den med nogle andre Bøger, som han havde foranlediget derværende Forfattere eller Udgivere til at skienke det Kongelige Bibliothek, hvoriblandt en fuldstændig og sielden Samling af den berømte Bramin Ram-Mohun-Roy's Skrifter, og adskillige Bøger, som en Gave fra Hr. Dr. Wilson i Calcutta.

10. Enkefrue Justitsraadinde Grønland tilbød i Aaret 1826 med stor Liberalitet det Kongel. Bibliothek hendes afdøde Mands hele efterladte Bogsamling udenfor det musicalske Fag; hvoraf Bibliotheket dog kun fandt det passende at modtage de Skrifter og Udgaver, som det manglede, der udgiorde henved 200 Bind; og hun har endnu forhøiet denne Gaves Værdi ved senere at giøre et lignende Tilbud i Henseende til den af Justitsraad Grønland, en lærd theoretisk og praktisk Tonekonstner, efterladte vigtige og betydelige Samling af musicalske Skrifter.

11. Som en af Bibliothekets ædle og utrætteligt virkende Velgiørere maa vi med særdeles Erkiendtlighed nævne Advocaten i Lincoln's Inn i London, Hr. John Miller, bekiendt som Forfatter og som en af Englands dueligste og lærdeste Lovkyndige. I Anledning af hans Besøg paa Bibliotheket under et meget kort Ophold i Kiøbenhavn i Efteraaret 1827 udvirkede han følgende Aar, at det Brittiske og udenlandske Bibelselskab i London 1828 tilsendte det Kongelige Bibliothek en betydende Gave af 65 ypperligt indbundne Bind af forskiellige Værker, som manglede i Bibliothekets Samling af dette Selskabs, i en colossal Maalestok fremskridende Bibel-Udgaver. Af ikke mindre Betydenhed var en anden Gave, som det Kongelige Bibliothek modtog i Efteraaret 1829, under kraftig Medvirkning af Hr. Miller. Det er bekiendt, at en Commission, der staaer under det Brittiske Parlaments eller Underhusets umiddelbare Tilsyn, allerede siden A. 1800 er sysselsat med at udgive Registraturer over alle det britiske Riges offentlige Archiver, Samlinger af Rigets Statuter og de originale Pergaments-Acter, samt andre ældre og nyere historiske Monumenter, (public Records) hvoriblandt den fuldendte Udgave af den vigtige Doomesday Book, (Skatteregister og Jordebog over England fra Wilhelm Erobrerens Regiering) en ny, meget forøget

Udgave af Rymers Foedera, og en længe forberedet Samling af Englands ældste Annaler, Historieskrivere og andre historiske Kilder, som man endnu seer i Møde. Hine, af "the public Record-Commission" allerede publicerede Værker udgiøre, indtil A. 1829, 69 Bind i stor Folio, hvoraf to allene optages af Beretninger om Commissionens Foretagender og hvorledes disse ere udførte. Ved en Beslutning af Commissionen skienkedes et indbundet Exemplar af den hele Samling af Public Records til det store Kongelige Bibliothek. Da, i Følge Angivelsen i et engelsk Tidsskrift *), Prisen for et fuldstændigt Exemplar af Samlingen, saavidt den hidtil er udgivet, skal beløbe sig til henved 160 Pund Sterling: vil det kunne skiønnes, af hvor betydende Værdi denne Berigelse er, som skyldes de liberale Grundsætninger hos en offentlig Auctoritet i England, der i dette Tilfælde kun har behøvet den af Bibliotheket, ved denne og flere Leiligheder, meget fortiente Hr. Millers Andragende og Fremstilling, for at komme til Udøvelse.

12. Efter Befaling af Hans Majestæt Kong Georg IV. modtog det Kongel. Bibliothek i Efteraaret 1829 et Exemplar af den med høi Grad af typographisk Pragt og Skiønhed trykkede Catalog over Kong Georg den Tredies efterladte Bibliothek (nu som en Gave af hans kongelige Efterfølger indlemmet i det Brittiske Museums Bibliothek:) Bibliothecæ Regiae Catalogus Vol. I-V. Londini 1820-1829. Fol. maj.

Ved at slutte denne summariske Optegnelse bør jeg ikke forbigaae: at Bibliotheket, der i de sildigere Aar, baade ved Gaver og Indkiøb, har modtaget en ikke ubetydende Tilvæxt i den indiske og orientalske Literatur, i hvilken det dog endnu har endeel vigtige Mangler at udfylde, i denne Tid seer en ny Berigelse i Møde; i det en Velynder af Bibliotheket med patriotisk Sind har tilbudet at skienke det en Samling af omtrent 30 orientalske Haandskrifter og henved 50 Bind i Indien trykte Bøger, deels i det Persiske, deels i de indiske Sprog, som fattes i det Kongelige Bibliothek.

---

*) *Westminster Review* No. 20. Apr. 1829. p. 410. Jvf. end videre om Udgivelsen af de engelske Public Records: *Edinburgh Review* No. 92. Oct. 1827. p. 471-89.